

Zemplínske vody pre ľudí

Program integrovaného manažmentu vodných zdrojov na Zemplíne s dôrazom na zlepšenie kvality vôd v Zemplínskej Šírave

Vypracované pre projekt VODA BEZ HRANÍC finančne podporený blokovým grantom Nórskeho finančného mechanizmu spravovaný Nadáciou pre podporu občianskych aktivít

Súčasný stav

1. Prebytočná dažďová voda z lesnej, poľnohospodárskej i urbánnej krajiny je skanalizovaná. Podľa odhadov každým rokom je odkanalizovaných z území v okolí Zemplínskej Šíravy desiatky miliónov m³ dažďových vôd, ktoré prispievajú k povodňam v povodí Bodrogu. Príčinou tohto stavu je, že v minulosti boli navrhnuté pri využívaní poľnohospodárskej krajiny systémy rýchleho odvádzania dažďovej vody, čím došlo významne k zmene krajinskej štruktúry. V urbánom prostredí je výstavba spevnených plôch orientovaná na ich odkanalizovanie odvodňovacími kanálmi, rigolmi i miestnou kanalizáciou a vodohospodárske úpravy do vodných tokov sú orientované na princípe čo najrýchlejšieho odvádzania povodňových prietokov. Toto zásadným spôsobom prispieva k povodňovým rizikám v povodí Bodrogu a na druhej strane chýba dostatok výmeny vody napríklad v Zemplínskej Šírave i v celej poľnohospodársko-urbánnej krajine, hlavne v letnom období. V Zemplínskej Šírave vody zostarli, čím sa atraktivita tejto turisticky vyhľadávanej oblasti vytratila. Vodohospodársky vodná nádrž Zemplínska Šírava bola zrealizovaná tak, že vo východnej časti vodnej nádrže nedochádza takmer k žiadnej výmene vody. Do západnej časti nádrže voda priteká prírodným kanálom z Laborca aj z nej vyteká tiež v západnej časti. Navyše tieto vody z Laborca boli v minulosti kontaminované Chemkom Strážke.
2. Presušené poľnohospodársko-urbánne prostredie na Zemplíne taktiež pôsobí ako horúca platňa s výstupnými termodynamickými prúdmi v čase leta a v interakcii s okolitým horským lesnatým a chladnejším prostredím spôsobuje vyššiu tvorbu zrážkovej činnosti v okolitých horských regiónoch. Tento fenomén vytvára väčšie riziká vzniku extrémnych privalových dažďov a následných povodní, ktoré ohrozujú nielen horské údolia, ale aj samotnú poľnohospodársko-urbánnu krajinu. Povodia na Zemplíne patria k rizikovým oblastiam výskytu povodní a presušená poľnohospodársko-urbánna krajina k tomu prispieva.
3. Presušené poľnohospodársko - urbánne prostredie zhoršuje kvalitu života pre ľudí, spôsobuje vysoké teploty v letnom období, nižšiu vlhkosť ovzdušia, vyšší výskyt alergénov v ovzduší, čo má negatívne dopady na zdravotný stav občanov žijúcich v takomto prostredí. Krajina trpí suchom a je v permanentnom strese z nedostatku vody. Preto zvýšené prevádzkové náklady na poľnohospodársku krajinu sa stavajú rizikovým faktorom ekonomiky poľnohospodárstva.
4. Skanalizované, vysušené poľnohospodársko-urbánne prostredie prispieva k vyšším povodňovým vlnám v povodí riek po prúde i jej prítokoch. Presušené poľnohospodársko-urbánne prostredie prispieva k povodňovým vlnám, ktoré ohrozujú obce po toku nadol. To znamená, že doterajší systém manažmentu dažďovej vody neakceptuje princíp solidarity so susednými sídlami smerom po prúde i proti prúdu, a taktiež zvyšuje riziká pre vlastné ohrozovanie.
5. V minulosti sa technologický manažment dažďových vôd riešil na odvádzanie dažďových i odpadových vôd v jednotnej kanalizácii (splašková i dažďová). Takto sú vybudované všetky mestá na Slovensku i v strednej Európe a takto sa plánuje aj ďalej. Tento systém je zvyčajne napojený na mestskú čistiareň odpadových vôd. V bezdažďovom období čistiareň funguje

v zmysle spracovaných technologických postupov čistenia odpadových vôd. V čase dažďov sa mieša dažďová voda s odpadovou a čistiareň kapacitne nestačí a tak odpadové vody tečú v čase povodní do riek, čo je v rozpore s Rámcovou smernicou EU pre vodu.

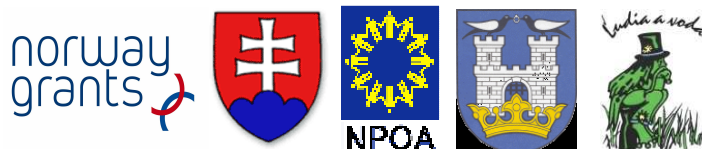
6. Každý vlastník budovy a spevnenej plochy platí vodárenskej spoločnosti za odkanalizovanie dažďovej vody. Tak isto aj obce, ak už neplatia, tak budú v krátkej budúcnosti platiť za odkanalizovanie dažďovej vody z budov, ktorých sú vlastníkom (školy, prevádzkové budovy, úrady). Pri zmene manažmentu vody na území svojich budov, sa môže mesto rozhodnúť veľmi rýchlo ako zrealizovať projekty napríklad využívania dažďových vôd ako úžitkovej vody, čím môže ušetriť značné prostriedky. Udržiavanie dažďovej vody napríklad v mestských parkoch môže významným spôsobom stabilizovať a ozdravovať klímu.
7. Vplyv globálnych a regionálnych klimatických zmien významným spôsobom zvýši riziká zhoršovania životného prostredia poľnohospodársko-urbánnej krajiny. Tým, že chýba v povodí riek Zemplína viac vodných plôch (voda ako termoregulátor aj estetický prvok krajiny), krajina stráca svoju atraktivnosť s nepríjemným horúcim prostredím. To bude mať významný vplyv na kvalitu života občanov do budúcnosti, keď naplno prepukne klimatická zmena. Nedostatok vody v prostredí zvýši energetickú náročnosť regiónu (napríklad zavádzanie klimatizačných zariadení a pod.), čím sa môže stať, že región stratí svoju konkurencieschopnosť.
8. Využívanie vodných zdrojov, predovšetkým podzemných, pre zásobovanie obyvateľstva pitnou vodou a následné ich čistenie a vypúšťanie do tokov taktiež prispieva k dezertifikácii prostredia a znižovaniu zásob podzemných vôd. To je tiež jeden z dôvodov dlhodobého znižovania zásob podzemných vôd s poklesom hladín podzemných vôd. Túto prax je potrebné zmeniť.

Výzva

Pre región Zemplína je veľkou výzvou naštartovať programy revitalizácie krajiny prostredníctvom takých opatrení v krajine, ktoré prinesú úžitky v prevencii pred povodňami, prinavrátia kvalitu vôd v Zemplínskej Šírave, ktoré naštartujú revitalizáciu turisticky upadajúcej destinácie na Východnom Slovensku. Z predbežnej analýzy vyplýva, že existujú riešenia, ktoré sú z hľadiska ochrany vôd i rozvoja regiónu zvládnuteľné a môžu byť významným prínosom pre stabilitu sociálnych problémov v regióne napríklad tým, že sa týmto projektom vytvorí viac ako 1000 pracovných príležitostí.

Čo sa tým dosiahne

1. Prinavrátia sa kvalita vody v Zemplínskej Šírave a v celom regióne
2. Znížia sa riziká ohrozenosti povodňami obcí na Zemplíne (Sobrancecko i Medzibodrožie)
3. Znížia sa riziká vzniku extrémnych privalových dažďov v Karpatoch
4. Nastane pokles letných extrémnych horúčav v regióne
5. Zlepší sa mikroklimatické a vlhkosťné pomery v celom území a zmiernia sa riziká ohrozovania ľudí peľovými alergénmi
6. Ušetria sa občanom i podnikateľským subjektom peniaze za platenie poplatkov skanalizovania dažďovej vody
7. Bude možné budovať kapacitu pre implementáciu Integrovaného manažmentu vodných zdrojov v povodí a pre novú kultúru pre ochranu vôd
8. Zníži sa spotreba vody v komunitách
9. Znížia sa prevádzkové náklady na poľnohospodársku produkciu
10. Vytvorí sa príležitosť obciam v regióne riešiť verejný vodovod, odkanalizovanie i čistenie odpadových vôd integrované v zmysle Rámcovej smernice EU pre vodu aj s ambíciou rozvojových programov obcí
11. Región bude realizovať program prevencie pred klimatickou zmenou

12. V regióne sa zvýši v súčasnosti nedostatočný počet vodných plôch, ktoré sú zároveň dôležité aj z klimatického hľadiska
13. Za pomoci drobnej infraštruktúry vodných plôch, rybníkov, protipožiarnych nádrží sa zvýši atraktivnosť prostredia
14. Vodné plochy v urbánnych zónach môžu byť významným krajinotvorným prvkom poľnohospodársko-urbánnej architektúry, ale zároveň aj súčasť ochladzovania prostredia, ako stabilizátor teplotného a mikroklimatického režimu krajiny aj s vytváraním príťažlivých zón pre infraštruktúru cestovného ruchu

Riešenia

1. Rozpracovať rámec integrovanej ochrany, obnovy a využívania vôd regiónu pre ozdravenie kvality vôd v Zemplínskej Šírave, v leso-poľnohospodársko-urbánnom prostredí, tak aby to bolo riešené komplexne s prioritou zlepšovania kvality vôd v Zemplínskej Šírave a minimalizovať riziká vzniku povodní
2. Zrealizovať drobné projekty zbierania dažďovej vody v poľnohospodárskej krajine i zo spevnených plôch a využívať ju pre vytváranie zvodnených ekosystémov pre zlepšovanie mikroklimatických charakteristík v sídlach, ako súčasť ekosystémov v celom povodí
3. Vytvoriť systém investovania do vidieckej krajiny, v ktorej sa budú chrániť a využívať lokálne vodné zdroje tak, aby bol zabezpečený permanentný dostatok vodných zdrojov v území a zároveň sa využívali také technológie čistenia odpadových vôd, ktoré nebudú prispievať k vysušovaniu území
4. Orientovať sa na Zemplíne na spájanie prevencie pred povodňami s pestovaním energetickej biomasy na lokalitách, ktoré môžu byť vhodne využívané na zbieranie dažďovej vody

Časový plán programu

1. Spracovanie rámca vodného programu pre Zemplín „**Zemplínske vody pre ľudí**“, aby sa stal unikátnym regiónom implementácie novej kultúry pre vodu, ako súčasť novej kvality života pre ľudí a zároveň ako atraktívnu turistickú destináciu s obnovou vodného režimu poľnohospodársko-urbánneho prostredia s definovaním časového a finančného plánu a možnosťami získavania finančných zdrojov pre program
Termín: 03/2009 - 10/2009
2. Spracovanie analýz potenciálnych možností využívania, ochrany a obnovy vodného potenciálu pre vodné programy v regióne a zásad implementácie investičného programu pre jednotlivé časti regiónu
Termín: 11/2009 – 05/2010
3. Rozpracovanie projektovej dokumentácie a získanie finančných zdrojov pre realizáciu s prioritou na ozdravenie vôd v Zemplínskej Šírave
Termín: 06/2010 – 10/2010
4. Rozpracovanie projektovej dokumentácie ďalších projektov a získanie finančných zdrojov pre realizáciu revitalizácie krajiny na celom Zemplíne
Termín: 11/2010

Spracovateľ návrhu

MVO Ludia a voda, Čermel'ská cesta 24, 040 01 Košice

Tel./fax: 055 7998806-9

e-mail: ludiaavoda@ludiaavoda.sk

www.ludiaavoda.sk, www.vodnaparadigma.sk, www.luv.sk

Spracovateľ návrhu:

Michal Kravčík, Ing. CSc.,